

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

**Komentarz
do Kwestionariusza indywidualnej oceny
szczególnych potrzeb osoby pokrzywdzonej
w zakresie ochrony**

Warszawa 2015

Spis treści

I. Wstęp.....	3
II. Czym jest indywidualna ocena potrzeb osoby pokrzywdzonej?	4
III. Czemu służy indywidualna ocena potrzeb osoby pokrzywdzonej?	5
IV. Kwestionariusz indywidualnej oceny szczególnych potrzeb osoby pokrzywdzonej w zakresie ochrony.....	6
V. Poszczególne części Kwestionariusza	6
1) Część wstępna.....	6
2) Przesłanki dokonania oceny potrzeb osoby pokrzywdzonej	8
3) Pouczenie dla pokrzywdzonego	11
4) Przesłuchanie	12
a) Przesłuchanie w przyjaznym pokoju przesłuchań	12
b) Przesłuchanie przez tę samą osobę	13
c) Przesłuchanie przez osobę tej samej płci.....	14
d) Przesłuchanie osób od 15 do 18 roku życia	14
5) Ochrona pokrzywdzonego.....	15
6) Działania do podjęcia	15
7) Aktualizacja oceny potrzeb osoby pokrzywdzonej	19
VI. Obieg dokumentu.....	19
VII. Podsumowanie.....	19

Opracowanie:

Ministerstwo Sprawiedliwości
Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka
Michał Lewoc - sędzia

I. Wstęp

Jednym z podstawowych zadań Państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa swoim obywatelom. W razie popełnienia przestępstwa, osoby nim pokrzywdzone mają prawo do ubiegania się o szczególne traktowanie ze strony przedstawicieli organów państwowych.

Jednym z czterech głównych założeń postępowania karnego jest to, aby zostały uwzględnione prawnie chronione interesy pokrzywdzonego, przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności. Wskazuje na to znowelizowany art. 2 § 1 pkt 3 Kodeksu postępowania karnego¹, zwanego dalej „kpk”.

Powyższa zmiana, połączona z dodatkowymi unormowaniami, zmierzającymi do polepszenia sytuacji pokrzywdzonego w postępowaniu karnym², wynika z konieczności dostosowania prawa krajowego do wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej *ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw*³, zwanej dalej „Dyrektywą”. Dyrektywa zobowiązuje Państwa do wprowadzenia w życie norm niezbędnych do jej wykonania do dnia 16 listopada 2015 roku.

Do niedawna w postępowaniu karnym pokrzywdzony stanowił jedynie osobowe źródło dowodowe, ewentualnie był podmiotem inicjującym postępowanie karne. Podstawowym celem działania organów było dobro postępowania i temu podporządkowywano pozostałe aktywności. Ocena potrzeb pokrzywdzonego w zakresie ochrony nie była zwykle brana pod uwagę, stosowane zaś środki zapobiegawcze nie opierały się jednak na przeprowadzeniu z pokrzywdzonym właściwych ustaleń. Nie brano najczęściej pod uwagę jego stanowiska, czy też obaw, a opierano się jedynie na intuicyjnych działaniach, bez oparcia w opracowanym z udziałem pokrzywdzonego planie działań.

Dyrektywa wprowadza jednolity w krajach Unii Europejskiej standard traktowania osób pokrzywdzonych przez funkcjonariuszy państwowych bądź inne osoby, które mają z pokrzywdzonymi kontakt służbowy w ramach postępowania karnego.

Na wstępie Dyrektywy wskazano, że pokrzywdzeni przestępstwem powinni być traktowani z szacunkiem, w sposób taktowny i profesjonalny. Zabrania się stosowania jakichkolwiek form dyskryminacji na przykład ze względu na rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek, płeć, ekspresję i tożsamość płciową, orientację seksualną, status pobytowy czy stan zdrowia.

We wszelkich kontaktach z pokrzywdzonymi, należy brać pod uwagę sytuację osobistą, najpilniejsze potrzeby, wiek, płeć, ewentualną niepełnosprawność oraz poziom dojrzałości pokrzywdzonych, przy pełnym poszanowaniu ich integralności fizycznej, psychicznej i moralnej.

Niezwykle istotne jest także i to, że pokrzywdzeni powinni być chronieni przed wtórną i ponowną wiktyimizacją, zastraszaniem oraz przed odwetem ze strony sprawcy, powinni otrzymać odpowiednie wsparcie ułatwiające odzyskanie równowagi oraz uzyskać należyty dostęp do wymiaru sprawiedliwości.

Oczywistym jest, że nie wszystkie przewidziane Dyrektywą działania mieszczą się w kompetencjach organów postępowania karnego⁴. W razie jednak stwierdzenia, że osoba pokrzywdzona wymaga dodatkowej pomocy lub wsparcia, konieczne jest podjęcie współpracy z innymi podmiotami i skierowanie tam osoby pokrzywdzonej w celu udzielenia jej stosowanej pomocy.

Podsumowując, nowe unormowania zmieniają dotychczasowe podejście do osoby pokrzywdzonej, dostrzegając jej podmiotowość i godność, a ponadto wprowadzają nowy standard postępowania, zmierzający do zapewnienia jej środków ochrony zarówno przed sprawcą przestępstwa, jak i przed niewłaściwym traktowaniem przez przedstawicieli organów państwowych podczas postępowania karnego.

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego* (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

² Zob. ustawa z dnia 28 listopada 2014 roku *o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka* (Dz. U. z 2015 roku, poz. 21) i jej przepisy zmieniające Kodeks postępowania karnego.

³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 roku *ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady z 2001/220/WSISW* (Dz.U. UE L 315/57).

⁴ Na użytek niniejszego Komentarza, poprzez organy postępowania przygotowawczego należy rozumieć organy prowadzące czynności operacyjno-rozpoznawcze albo postępowanie sprawdzające lub postępowanie przygotowawcze.

II. Czym jest indywidualna ocena potrzeb osoby pokrzywdzonej?

Jednym z kluczowych wymogów Dyrektywy jest konieczność dokonania **indywidualnej oceny potrzeb osób pokrzywdzonych w zakresie ich ochrony**, zwanej dalej „indywidualną oceną”. **Każdy pokrzywdzony przestępstwem powinien być poddany takiej ocenie.**

Dyrektywa posługuje się określeniem „ofiara przestępstwa” (*victim of crime*), zdefiniowana jako osoba fizyczna, która doznała szkody, w tym krzywdy fizycznej, psychicznej, moralnej lub emocjonalnej lub straty majątkowej, bezpośrednio spowodowanej przestępstwem.

Pojęcie to odpowiada definicji pokrzywdzonego w Kodeksie postępowania karnego. Zgodnie z art. 49 § 1 kpk pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Z Dyrektywy wynika, że **pokrzywdzonym w jej rozumieniu będzie wyłącznie osoba fizyczna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo.**

Niektórzy z pokrzywdzonych w czasie trwania postępowania karnego są szczególnie narażeni na wtórną i ponowną wiktyimizację, zastraszanie oraz odwet ze strony sprawcy.

Wtórna wiktyimizacja wynika z **niewłaściwego działania organów postępowania karnego**, w wyniku którego wadliwe podjęte czynności procesowe z udziałem pokrzywdzonego spowodują jego cierpienie lub dyskomfort, zaś **ponowna wiktyimizacja** oznacza, że osoba jest narażona na **kolejne działanie sprawcy**, w wyniku którego może zostać po raz drugi pokrzywdzona.

Ustalenie występowania takich zagrożeń jest możliwe wyłącznie na podstawie indywidualnej oceny konkretnego pokrzywdzonego, dokonywanej na jak najwcześniejszym etapie. Taką **ocenę należy przeprowadzać w odniesieniu do każdego pokrzywdzonego**, tak by określić, czy zagrożony jest on wtórną i ponowną wiktyimizacją, zastraszaniem oraz odwetem i jakich szczególnych środków ochrony potrzebuje.

Każdy pokrzywdzony powinien być zatem poddany na czas indywidualnej ocenie, która uwzględnia w szczególności:

- a) cechy osobowe pokrzywdzonego;
- b) rodzaj lub charakter przestępstwa;
- c) okoliczności przestępstwa.

Przykładami **cech osobowych** pokrzywdzonego są: wiek, płeć oraz tożsamość płciowa, pochodzenie etniczne, rasa, religia, orientacja seksualna, stan zdrowia, niepełnosprawność, prawo do pobytu, problemy z nawiązywaniem komunikacji, związek ze sprawcą lub zależność od niego, doświadczenie przestępstwa w przeszłości.

Przykładami **rodzaju i charakteru przestępstwa** są: handel ludźmi, przestępczość zorganizowana, terroryzm, przemoc w rodzinie, przemoc wobec osób zależnych, przemoc seksualna, przestępstwo z nienawiści, uszkodzenie ciała, bójka lub pobicie, groźby karalne, rozbój.

Okolicznościami popełnienia przestępstwa mogą być: miejsce zdarzenia, czas zdarzenia, sposób zachowania się sprawcy, działanie w warunkach uzależnienia, działanie z użyciem niebezpiecznego narzędzia, rodzaj i rozmiar szkody, sposób zachowania się sprawcy po popełnieniu przestępstwa, pozostawanie w związku ze sprawcą lub zależności od niego.

W ramach indywidualnej oceny szczególną uwagę powinno zwracać się na:

- pokrzywdzonych, którzy doznali znacznej szkody ze względu na powagę przestępstwa,
- pokrzywdzonych przestępstwami popełnionymi z powodu uprzedzeń lub dyskryminacji, co mogło być w szczególności powiązane z ich cechami osobowymi,
- pokrzywdzonych, których szczególne narażenie jest skutkiem związku ze sprawcą lub zależności od niego.

W szczególności chodzi o pokrzywdzonych terroryzmem, przestępczością zorganizowaną, handlem ludźmi, przemocą na tle płciowym, przemocą w rodzinie, przemocą seksualną lub wykorzystywaniem seksualnym lub przestępstwami z nienawiści oraz pokrzywdzonych z niepełnosprawnościami.

Do celów Dyrektywy zakłada się, że dzieci będące pokrzywdzonymi zawsze mają szczególne potrzeby w zakresie ochrony i zawsze poddawane są indywidualnej ocenie.

Jeżeli sytuacja pokrzywdzonego, stanowiąca podstawę indywidualnej oceny uległa znacznej zmianie, konieczne jest aktualizowanie oceny w toku całego postępowania karnego.

Podsumowując, indywidualna ocena jest bliższym przyjrzeniem się przez organ postępowania sytuacji osoby pokrzywdzonej, biorąc pod uwagę jej cechy osobiste, rodzaj lub charakter oraz okoliczności przestępstwa, pod kątem zastosowania wobec niej szczególnych środków ochrony.

III. Czemu służy indywidualna ocena potrzeb osoby pokrzywdzonej?

Indywidualna ocena służy ustaleniu, czy konkretny pokrzywdzony ma szczególne potrzeby w zakresie ochrony. Jeżeli tak, to jakie specjalne środki ochrony, przewidziane w art. 23 Dyrektywy należy wobec niego zastosować.

Dyrektywa w art. 23 wskazuje następujące środki:

- a) przesłuchania pokrzywdzonych odbywają się w zaprojektowanych lub przystosowanych do tego celu pomieszczeniach;
- b) przesłuchania pokrzywdzonych są prowadzone przez lub z udziałem specjalistów, odpowiednio przeszkolonych do tego celu;
- c) wszelkie przesłuchania pokrzywdzonych są prowadzone przez te same osoby, chyba że jest to sprzeczne z właściwym funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości;
- d) wszelkie przesłuchania ofiar przemocy seksualnej, przemocy na tle płciowym lub przemocy w bliskich związkach – jeżeli nie są prowadzone przez prokuratora ani sędziego – prowadzą osoby tej samej płci co osoba pokrzywdzona, o ile takie jest jej życzenie i o ile nie stanowi to uszczerbku dla przebiegu postępowania karnego.

Przy dokonywaniu indywidualnej oceny ściśle angażuje się pokrzywdzonych i uwzględnia się ich wolę, w tym życzenie niekorzystania przez nich ze środków ochrony w zakresie sposobu ich przesłuchania.

Dodatkowo, art. 18 Dyrektywy, nakazuje stosowanie również takich środków ochrony, które w razie konieczności obejmą także procedury fizycznej ochrony ofiar i członków ich rodzin przewidziane w prawie krajowym.

Konieczne jest zatem ustalenie, czy w przypadku danego pokrzywdzonego nie należy zastosować środka izolacyjnego w postaci właściwego środka zapobiegawczego, bądź też nadzwyczajnych środków z ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka. Podkreślić trzeba, że o ile Dyrektywa nakazuje brać pod uwagę wolę pokrzywdzonego w zakresie stosowania środków ochrony z art. 23, to **kwestie dotyczące zastosowania środków izolacyjnych w postaci środków zapobiegawczych (art. 18) organ postępowania powinien rozważyć samodzielnie**, albowiem na nim spoczywa odpowiedzialność za zapewnienie bezpieczeństwa pokrzywdzonemu.

Współpraca z pokrzywdzonym ma kluczowe znaczenie, zwłaszcza przy takich środkach zapobiegawczych jak dozór Policji z zakazem zbliżania się, czy też kontaktowania, tym niemniej w niektórych przypadkach to organ postępowania powinien samodzielnie zdecydować o właściwych środkach, wykorzystując doświadczenie zawodowe i znajomość działań sprawców.

W wyniku przeprowadzenia indywidualnej oceny może okazać się, że osoba pokrzywdzona wymaga dodatkowej pomocy, wykraczającej poza kompetencje i możliwości działania organów postępowania, bądź też istnieje konieczność powiadomienia właściwych organów bądź podmiotów, w celu uruchomienia koniecznych procedur. W takich przypadkach **organ postępowania powinien powiadomić właściwe instytucje lub podmioty, a w razie takiej możliwości umówić i bezpośrednio skierować tam osobę pokrzywdzoną.**

Zgodnie z art. 23 Dyrektywy, można odstąpić od zastosowania środka ochrony, wynikającego z indywidualnej oceny jeżeli uniemożliwiają to ograniczenia operacyjne lub praktyczne lub gdy istnieje pilna potrzeba przesłuchania pokrzywdzonego, a jego nieprzesłuchanie mogłoby wyrządzić pokrzywdzonemu lub innej osobie szkodę lub stosowanie owego środka mogłoby powodować uszczerbek dla przebiegu postępowania.

IV. Kwestionariusz indywidualnej oceny szczególnych potrzeb osoby pokrzywdzonej w zakresie ochrony

Wobec konieczności ujednoczenia stosowania indywidualnej oceny w całym kraju, w wyniku współpracy Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Komendy Głównej Policji, Prokuratury Generalnej oraz organizacji pozarządowych, wypracowano **kwestionariusz indywidualnej oceny szczególnych potrzeb osoby pokrzywdzonej w zakresie ochrony**, zwany dalej „Kwestionariuszem”.

Kwestionariusz ten poddano uzgodnieniom w ramach Policji i Prokuratury i skierowano do pilotażu, służącego sprawdzeniu jego użyteczności i funkcjonalności. Przeprowadzony w miesiącach sierpień i wrzesień 2015 roku pilotaż potwierdził, że opracowane narzędzie jest przydatne i spełnia swoje funkcje. Uwagi i propozycje zmian zostały uwzględnione i naniesione na sam *Kwestionariusz* oraz niniejszy komentarz.

Kwestionariusz ma pomóc funkcjonariuszom Policji oraz prokuratorom w dokonywaniu indywidualnej oceny potrzeb osoby pokrzywdzonej i w ustaleniu jakie środki ochrony i pomocy należy w danym przypadku zastosować. Ma być przydatnym narzędziem w pracy z pokrzywdzonymi.

W *Kwestionariuszu* umieszczono tylko te środki, których stosowanie jest fakultatywne, czyli zależne od uznania organu prowadzącego postępowanie. *Kwestionariusz* ma pomóc w podjęciu decyzji, czy i w jakim zakresie zastosować poszczególne środki ochrony.

Zrezygnowano z umieszczania w *Kwestionariuszu* środków, których celem jest niewątpliwie pomoc osobom pokrzywdzonym, ale których stosowanie jest obligatoryjne, wynikające z ustawy, np. przesłuchanie w trybie art. 185a-c kpk, bądź też pozostaje do uznania sądu w trakcie rozprawy.

Kwestionariusz jest wypełniany wyłącznie przez przeprowadzającego pierwszą rozmowę bądź czynność procesową funkcjonariusza Policji albo prokuratora, na podstawie informacji uzyskanych od pokrzywdzonego. Nie należy przedkładać Kwestionariusza pokrzywdzonemu do samodzielnego wypełnienia! Kwestionariusz nie musi być od razu wypełniony w całości w obecności pokrzywdzonego, może być uzupełniony w późniejszym dogodnym terminie, po uzyskaniu informacji, niezbędnych do podjęcia właściwych decyzji.

Kwestionariusz składa się z poszczególnych części, które zostaną poniżej szczegółowo omówione.

V. Poszczególne części Kwestionariusza

1) Część wstępna

Na wstępie *Kwestionariusza* zawarte są podstawowe informacje dotyczące imienia i nazwiska osoby pokrzywdzonej, daty sporządzenia oceny, numeru sprawy (RSD/DS oraz wstępnie określonej kwalifikacji prawnej czynu.

a) Imię i nazwisko osoby pokrzywdzonej

Imię i nazwisko osoby pokrzywdzonej:

Jak już wspomniano, **indywidualna ocena będzie dotyczyła wyłącznie osób fizycznych**, nie zaś przedstawicieli osób prawnych, zgłaszających fakt popełnienia przestępstwa na szkodę tejże osoby.

Warto jednakże dodać, że zgodnie z art. 52 § 1 kpk, w razie śmierci pokrzywdzonego prawa, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu. W takim przypadku należy wpisać imię i nazwisko osoby reprezentującej prawa pokrzywdzonego i dokonać indywidualnej oceny jej potrzeb, uwzględniając jej cechy osobowe, rodzaj, charakter i okoliczności przestępstwa dokonane na pokrzywdzonym.

Inna sytuacja wystąpi, gdy osoba pokrzywdzoną będzie dziecko. Zgodnie z art. 22 ust. 4 Dyrektywy zakłada się, że dzieci będące pokrzywdzonymi zawsze mają szczególne potrzeby w zakresie ochrony i zawsze poddawane są indywidualnej ocenie. W zależności od stopnia rozwoju dziecka i możliwości uzyskania od niego informacji dotyczących jego ochrony zasadą powinno być przeprowadzenie z nim rozmowy pod tym kątem.

Jeżeli stopień rozwoju dziecka to uniemożliwia, zgodnie z art. 52 § 2 kpk informacje jego dotyczące, skutkujące koniecznością podjęcia stosownych działań, powinno się odebrać od przedstawiciela ustawowego albo osoby, pod której stałą pieczęć małoletni pokrzywdzony

pozostaje. Podobna sytuacja zajdzie, gdy pokrzywdzonym jest osoba ubezwłasnowolniona, bądź, zgodnie z art. 52 § 3 kpk, osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia. W takim przypadku jej prawa może wykonywać osoba, pod której pieczęą pokrzywdzony pozostaje.

W takich przypadkach, pomimo odbierania informacji od innych osób, w rubryce imię i nazwisko osoby pokrzywdzonej należy wpisać dane dziecka bądź pokrzywdzonego ubezwłasnowolnionego lub nieporadnego.

Regułą będzie zatem wpisanie imienia i nazwiska osoby pokrzywdzonej, a jedynie w wypadku jej śmierci, dane osoby najbliższej lub pozostającej na jej utrzymaniu, które wchodzi w miejsce pokrzywdzonego.

b) Data sporządzenia oceny

Data sporządzenia (dzień-miesiąc-rok): -- -- --

W pkt. 55 Dyrektywy wskazano, że **skuteczne ustalenie występowania zagrożeń dla pokrzywdzonego jest możliwe wyłącznie na podstawie indywidualnej oceny, przeprowadzanej na jak najwcześniejszym etapie.**

Oznacza to, że **oceny takiej należy dokonać jeszcze przed pierwszym przesłuchaniem osoby pokrzywdzonej.**

W praktyce, już w czasie pierwszego kontaktu z pokrzywdzonym należy ustalić, czy konieczne będzie zastosowanie w/w środków. Właściwym na to czasem będzie moment zawiadomienia przez pokrzywdzonego o popełnienia przestępstwa, a gdy przepis tak stanowi (coraz rzadziej), w trakcie odbierania wniosku o ściganie. W razie wszczęcia postępowania na skutek powzięcia informacji z innych źródeł bądź ustaleń własnych, ocenę taką należy przeprowadzić jeszcze przed przesłuchaniem pokrzywdzonego w charakterze świadka.

Dokonywanie formalnej oceny szczególnych potrzeb osoby pokrzywdzonej podczas np. interwencji byłoby przedwczesne, jednakże może się zdarzyć, że już wówczas osoba pokrzywdzona będzie wymagała podjęcia działań zmierzających do zapewnienia jej oraz jej najbliższym bezpieczeństwa. Informacje te można jednakże uzupełnić w *Kwestionariuszu* na późniejszym etapie.

Kwestionariusz powinien być wypełniany przez prokuratora bądź funkcjonariuszy Policji z pionów dochodzeniowo-śledczych, nie zaś z pionu prewencji (ogniwa patroloво-interwencyjnego, dzielnicowego), podczas spotkania z pokrzywdzonym, w celu podjęcia z nim czynności procesowych, przed pierwszym przesłuchaniem w charakterze świadka.

c) Nr sprawy (RDS/DS)

RDS/DS:

W rubrykę „Nr sprawy” należy wpisać kolejny numer porządkowy sprawy prowadzonej przez Policję (**RDS**) bądź prokuratora (repertorium **DS**).

Zgodnie z § 49 zarządzenia Komendanta Głównego Policji w *sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym*⁵ w jednostce lub komórce organizacyjnej Policji, w której prowadzone są postępowania przygotowawcze, zakłada się i prowadzi Rejestr Śledztw i Dochodzeń, zwany dalej „RSD” dla każdego roku kalendarzowego, zachowując kolejność wpisów.

Zgodnie zaś z § 88 ust. 1 zarządzenia Prokuratora Generalnego w *sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów oraz innych działów administracji w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury*⁶ postępowania i czynności wykonywane w sprawach karnych, karnych skarbowych i w sprawach o wykroczenia prowadzonych przez prokuratora, Policję i inne organy uprawnione do prowadzenia postępowań (z drobnymi włączeniami), rejestrowane są w repertorium „DS”.

Numer sprawy (RDS bądź DS) można uzupełnić także później, po ewentualnym wpisaniu sprawy do właściwego urzędu ewidencyjnego. Może się bowiem zdarzyć tak, że rozmowa z pokrzywdzonym, a następnie przyjęcie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa inicjuje postępowanie w sprawie. Wówczas nie będzie jeszcze zwykle wiadomo, czy postępowanie przygotowawcze będzie w ogóle wszczęte, a jeżeli tak, to pod jakim numerem będzie wpisane

⁵ Zarządzenie Nr 25 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 roku w *sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym* (Dz. Urz. KGP poz. 58).

⁶ Zarządzenie nr 48/15 Prokuratora Generalnego z dnia 24 czerwca 2015 roku w *sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów oraz innych działów administracji w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury* (www.pg.gov.pl).

do właściwego urzędu. Możliwa jest jednak i taka sytuacja, w której czynności procesowe z udziałem pokrzywdzonego będą dokonywane w sprawie już uprzednio wpisanej do urzędu ewidencyjnego. W takim przypadku należy uzupełnić *Kwestionariusz* o właściwy numer porządkowy.

d) Kwalifikacja prawna czynu

Kwalifikacja prawna czynu:

Kwalifikacja prawna czynu jest przyporządkowaniem czynu przepisowi ustawy karnej określającemu przestępstwo. Zakwalifikowanie czynu jako przestępstwo polega na dopasowaniu ustaleń (cech) faktycznych pod określony przepis ustawy.

W niektórych przypadkach, w razie uzyskania informacji od pokrzywdzonego, które inicjuje postępowanie, można od razu postawić trafną diagnozę i wskazać właściwy przepis ustawy karnej. Niekiedy jednak przyjęta na wstępie kwalifikacja prawna czynu może się zmienić. W przypadku prowadzonej już sprawy w kierunku przyjętej kwalifikacji prawnej czynu, należy wpisać w tę rubrykę właściwy przepis ustawy karnej.

W przypadku indywidualnej oceny potrzeb pokrzywdzonego kwalifikacja prawna ma szczególne znaczenie, albowiem jest jedną z przesłanek decydujących o tym, czy osobie takiej będą przysługiwać szczególne środki ochrony, o czym niżej.

W razie ewentualnej późniejszej aktualizacji oceny potrzeb może okazać się, że w toku postępowania nastąpiła zmiana kwalifikacji prawnej czynu. W takim przypadku należy dokonać korekty przywołanego przepisu ustawy karnej, poprzez jego przekreślenie i wpisanie właściwego, z zaznaczeniem, że zmiana dokonana została w wyniku aktualizacji oceny.

2) Przesłanki dokonania oceny potrzeb osoby pokrzywdzonej

Praktyka dowodzi, że część osób pokrzywdzonych przestępstwem wymaga zastosowania szczególnych środków ochrony przed wtórną i ponowną wiktymizacją bądź zastraszaniem, czy też odwetem ze strony sprawcy.

Dyrektywa w art. 22 ust. 2 wskazuje przesłanki, którymi należy się kierować w celu ujawnienia pokrzywdzonych zasługujących na szczególne traktowanie, w ramach przeprowadzania indywidualnej oceny potrzeb. Są to:

- **cechy osobowe pokrzywdzonego,**
- **rodzaj lub charakter przestępstwa,**
- **okoliczności przestępstwa.**

Kwestionariusz umożliwia odnotowanie właściwej, szczegółowej przesłanki, wskazującej na konieczność przeprowadzenia całościowej indywidualnej oceny potrzeb, w postaci: wieku, niepełnosprawności, kwalifikacji prawnej czynu, okoliczności przestępstwa, pokrzywdzeniem przestępstwami z nienawiści, istnienia związku między pokrzywdzonym a sprawcą, a także innych właściwych przesłanek.

a) Wiek (dziecko/senior)

Zgodnie z art. 22 ust. 4 Dyrektywy zakłada się, że dzieci będące pokrzywdzonymi mają szczególne potrzeby w zakresie ochrony i zawsze poddawane są indywidualnej ocenie. Zgodnie zaś z art. 2 ust. 1 lit. c) „**dziecko**” oznacza każdą osobę w wieku poniżej 18 lat.

Zawsze zatem, gdy pokrzywdzonym w sprawie jest osoba poniżej 18 roku życia, koniecznym jest przeprowadzenie indywidualnej oceny bez względu na rodzaj przestępstwa.

Punkt 55 części wstępnej Dyrektywy wskazuje na wiek, jako element cech osobowych osoby pokrzywdzonej, na który należy zwrócić szczególną uwagę. Dotyczy to również osób starszych, które często mają szczególne potrzeby w zakresie środków ochrony. Na użytek Dyrektywy można przyjęć, definicję osoby starszej przyjętej w „Założeniach Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020”. Zgodnie z tą definicją, **osoba starsza to osoba, która ukończyła 60 rok życia**. Definicja jest zgodna z przyjętą przez Pierwsze Światowe Zgromadzenie na temat Starzenia się Społeczeństw ONZ w 1982 r. W takim przypadku **należy rozważyć, czy** ze względu na sytuację takiej osoby, **istnieje konieczność** przeprowadzenia pełnej indywidualnej oceny.

b) Niepełnosprawność

Za osobę z niepełnosprawnościami w rozumieniu Dyrektywy należy rozumieć osobę niezdolną do pracy w rozumieniu art. 12 wspomnianej ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a zatem taką, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu. Za osobę niepełnosprawną powinna być także uważana osoba niezdolna do samodzielnej egzystencji, to znaczy taka, wobec której stwierdzono naruszenie sprawności organizmu w stopniu powodującym konieczność stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych.

Osoby takie powinny legitymować się aktualnym orzeczeniem lekarza orzecznika lub wydaną na tej podstawie aktualną decyzją organu rentowego w sprawie świadczeń wskazanych w ustawie, do których prawo jest uzależnione od stwierdzenia niezdolności do pracy oraz niezdolności do samodzielnej egzystencji.

Jeżeli zatem u osoby pokrzywdzonej istnieje widoczne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia powodujących jej niepełnosprawność, osoba taka powinna być także uznana za osobę niepełnosprawną w rozumieniu Dyrektywy, pomimo braku orzeczenia bądź decyzji organu rentowego.

Podsumowując, za osobę niepełnosprawną należy uznać osobę legitymującą się właściwym dokumentem potwierdzającym niezdolność do pracy lub samodzielnej egzystencji, jak również osobę, która posiada widoczną niepełnosprawność, a nie posiada stosowanego orzeczenia lub decyzji w tym zakresie.

c) Kwalifikacja prawna czynu

Dyrektywa wyraźnie wymienia rodzaje przestępstw, których ofiary powinny być poddane indywidualnej ocenie. Są to następujące rodzaje przestępstw:

- handel ludźmi (art. 189a §1 i 2 Kodeksu karnego⁷, zwanego dalej „kk”),
- terroryzm (art. 117-126b kk, art. 163-172 kk, art. 134 kk, 136 kk - jeżeli czyn spełnia przesłanki z art. 115 § 20 kk),
- przestępczość zorganizowana (art. 258 kk),
- przemoc w rodzinie (art. 148 § 1-4 kk, art. 156 § 1-3 kk, art. 157 § 1 kk, art. 189 kk, art. 190 kk, art. 190a, art. 191 kk, art. 191a kk, art. 197 § 1-3 kk, art. 198 kk, art. 199 kk, art. 200 § 1 i 2 kk, art. 201 kk, art. 202 § 1-4b kk, art. 203 kk, art. 207 kk, art. 208 kk - jeżeli dotyczą osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 kk),
- przemoc seksualna lub wykorzystywanie seksualne, przemoc na tle płciowym (art. 197 § 1-3 kk, art. 198 kk, art. 199 kk, art. 200 § 1 i 2 kk, art. 201 kk, art. 202 § 1-4b kk, art. 203 kk, art. 204 kk),
- przestępstwa z nienawiści (art. 119 kk, 256 kk, 257 kk).

d) Okoliczności przestępstwa

Okoliczności popełnienia przestępstwa mogą mieć szczególne znaczenie dla sytuacji osoby pokrzywdzonej. Dyrektywa nakazuje brać je pod uwagę przy dokonywaniu indywidualnej oceny.

Okoliczności przestępstwa to najczęściej:

- miejsce zdarzenia,
- czas zdarzenia,
- sposób zachowania się sprawcy,
- działanie w warunkach uzależnienia,
- działanie z użyciem niebezpiecznego narzędzia,
- rodzaj i rozmiar szkody,
- sposób zachowania się sprawcy po popełnieniu przestępstwa,
- pozostawanie w związku ze sprawcą lub zależności od niego.

Szczególne znaczenie będzie miał sposób działania sprawcy (np. brutalność, bezwzględność, udręczenie pokrzywdzonego), motywacja sprawcy (np. z niskich pobudek, zasługująca na potępienie) oraz rozmiar szkody powstałej u osoby pokrzywdzonej (np. znaczna szkoda), zarówno w zakresie uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, szkód materialnych, jak i urazów psychicznych

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

Jeżeli zatem ustalone okoliczności przestępstwa w ocenie wypełniającego *Kwestionariusz mają znaczenie dla zagrożenia osoby pokrzywdzonej* wtórną i ponowną wiktyimizacją, zastraszaniem oraz odwetem ze strony sprawcy, **należy zaznaczyć to pole** i w konsekwencji dokonać pełnej indywidualnej oceny potrzeb osoby pokrzywdzonej.

e) Pokrzywdzenie przestępstwem z nienawiści

Dyrektywa wymienia przestępstwa z nienawiści jako rodzaj przestępstw najbardziej dotkliwy i uderzający w godność oraz podmiotowość pokrzywdzonego. Dlatego w *Kwestionariuszu* wyodrębniono tę kategorię przestępstw do odrębnego zaznaczenia w części wstępnej. Dyrektywa wskazuje, że przestępstwa popełnione z powodu uprzedzeń lub dyskryminacji mogą być powiązane z cechami osobowymi pokrzywdzonego (zob. pkt g) „Inne”).

Zgodnie z definicją OBWE, przestępstwo z nienawiści to każde przestępstwo natury kryminalnej, włączając w to przestępstwa wymierzone w ludzi i ich mienie, w wyniku którego ofiara, lokal, lub inny cel przestępstwa, są dobierane ze względu na ich faktyczne bądź domniemane powiązanie, związek, przynależność, członkostwo lub udzielanie wsparcia grupie wyróżnianej na podstawie cech charakterystycznych wspólnych dla jej członków, takich jak faktyczna lub domniemana rasa, narodowość lub pochodzenie etniczne, język, kolor skóry, religia, płeć, wiek, niepełnosprawność fizyczna lub psychiczna, orientacja seksualna lub inne podobne cechy.

Zgodnie z tą definicją, dla zaistnienia przestępstwa z nienawiści decydująca jest motywacja sprawcy. Przestępstwo z nienawiści może więc przybrać formę każdego przestępstwa, w tym przestępstw stypizowanych w art. 119, 256 i 257 kk⁸⁹, ale także przestępstwa spowodowania uszkodzenia ciała, zniewagi z art. 216 kk, naruszenia nietykalności z art. 217 kk, pobicia, udaremnienia lub rozpraszenia zgromadzenia lub zebrania, znieważenia pomnika, znieważenia miejsca pochówku, wymuszenia rozbójniczego, rozboju, zniszczenia mienia oraz innych czynów. Przestępstwa, które zawsze wiążą się z nienawistną motywacją sprawcy to poza art. 119, 256 i 257 kk, także przestępstwa stypizowane w art. 118, 118a kk, 126 a, 126b oraz 194 kk.

f) Związek między pokrzywdzonym a sprawcą

Dyrektywa wskazuje, że **osoby pokrzywdzone przemocą w bliskich związkach, gdzie narażenie na przemoc jest skutkiem związku ze sprawcą lub zależności od niego, w szczególności podlegają indywidualnej ocenie**. Różne formy przemocy w bliskich związkach (przemoc fizyczna, psychiczna, seksualna i ekonomiczna) najczęściej przybierają formę przestępstw stypizowanych w części szczególnej Kodeksu karnego.

Należy mieć przy tym na względzie nie tylko przestępstwo z art. 207 kk, ale także i wszystkie te przestępstwa, które zawierają w znamionach ustawowych przesłankę stosowania przemocy lub groźby jej użycia bądź są skutkiem takiej przemocy i skierowane wobec osób najbliższych w rozumieniu art. 115 § 11 kk. Są to przestępstwa m.in. z art. 148 § 1-4 kk, art. 156 § 1-3 kk, art. 157 § 1 kk, art. 189 kk, art. 190 kk, art. 190a, art. 191 kk, art. 191a kk, art. 197 § 1-3 kk, art. 198 kk, art. 199 kk, art. 200 § 1 i 2 kk, art. 201 kk, art. 202 § 1-4b kk, art. 203 kk, art. 207 kk, art. 208 kk.

Osoby najbliższe to: małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

⁸ „Art. 119 § 1 Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególniej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

„Art. 256 § 1. Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej.

§ 4. W razie skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd orzeka przepadek przedmiotów, o których mowa w § 2, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.”

„Art. 257. Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.”

⁹ Zob. także Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 26 lutego 2014 roku w zakresie prowadzenia postępowań o przestępstwa z nienawiści (PG VII G 021/54/13, www.pg.gov.pl).

Konieczne jest wzięcie pod uwagę definicji przemocy w rodzinie zawartej w art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹⁰ oraz zbieżną z zapisami Dyrektywy definicję przemocy domowej zawartej w art. 3 lit. b) ratyfikowanej przez Polskę Konwencji Rady Europy z dnia 11 maja 2011 roku w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Dz. U. z 2015 roku, poz. 961)¹¹.

Akcent jest zatem kładziony także na **byłych małżonków bądź partnerów, bez względu na miejsce ich zamieszkania**. W sytuacji zatem, gdy sprawca taki nadal stosuje przemoc wobec osoby pokrzywdzonej, należy traktować to jako skutek związku ze sprawcą i dokonywać indywidualnej oceny w pełnym zakresie.

g) Inne

Dyrektywa nakazuje, aby przy indywidualnej ocenie uwzględnić także dodatkowe cechy osobowe osoby pokrzywdzonej, oprócz wspomnianych już: wieku, niepełnosprawności oraz związku ze sprawcą lub zależności od niego, takie jak:

- płeć oraz tożsamość płciowa,
- rasa,
- orientacja seksualna,
- prawa do pobytu,
- doświadczenie przestępstwa w przeszłości¹² (pkt 56 cz. wstępnej).
- pochodzenie etniczne,
- religia,
- stan zdrowia,
- problemy z nawiązaniem kontaktu,

Jeżeli zatem, w ocenie wypełniającego *Kwestionariusz* któraś z wymienionych powyżej cech ma istotne znaczenie dla ryzyka wtórnej i ponownej wiktyimizacji, zastraszenia oraz odwetu ze strony sprawcy, powinno się w *Kwestionariuszu* zaznaczyć pole „Inne”, w miejscu kropek wpisać właściwą cechę i przeprowadzić pełną indywidualną ocenę.

W sytuacji wystąpienia którejkolwiek ze wskazanej w *Kwestionariuszu* opisanych powyżej cech należy oznaczyć pole „Tak” i przeprowadzić pełną indywidualną ocenę. W razie braku w/w przesłanek, należy zaznaczyć pole „Nie” i zakończyć *Kwestionariusz*, poprzez podpisanie się w polu „Podpis sporządzającego”.

3) Pouczenie dla pokrzywdzonego

Dyrektywa wskazuje, że pokrzywdzonym, którzy zostali uznani za narażonych na ponowną i wtórną wiktyimizację, zastraszanie oraz odwet, należy zaoferować odpowiednie środki, by chronić ich podczas postępowania karnego. Rodzaj i zakres takich środków należy ustalić w trybie indywidualnej oceny, uwzględniając wolę pokrzywdzonego. Obawy i lęki pokrzywdzonych związane z postępowaniem powinny być kluczowym czynnikiem przy ustalaniu, czy potrzebują oni określonego środka.

Przed ustaleniem odpowiednich środków ochrony należy poinformować osobę pokrzywdzoną o tym, że jej sytuacja jest poddawana ocenie, której efektem może być zastosowanie konkretnych środków ochrony przez wtórną i ponowną wiktyimizacją, zastraszeniem oraz odwetem ze strony sprawcy.

Chodzi o krótką informację skierowaną do pokrzywdzonego o celu przeprowadzenia oceny i o tym, czym ona w istocie jest. Ważne jest zachęcenie pokrzywdzonego do czynnego wzięcia w niej udziału, poprzez szczere odpowiedzi na stawiane pytania, zwłaszcza w kontekście jej obaw przed sprawcą, czy też lęków w zakresie przeprowadzania czynności procesowych.

Pokrzywdzonego należy także poinformować, że w razie znaczącej zmiany okoliczności ocena może zostać zaktualizowana, a w konsekwencji środki ochrony mogą być zmienione albo mogą być podjęte dodatkowe działania, zmierzające m.in. do udzielenia pomocy.

¹⁰ „Przemoc w rodzinie - jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.”

¹¹ „Przemoc domowa oznacza wszelkie akty fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej przemocy występujące w rodzinie lub gospodarstwie domowym lub pomiędzy byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą miejsce zamieszkania, czy też nie”.

¹² Zob. pkt 56 części wstępnej Dyrektywy.

4) Przesłuchanie

Dyrektywa w art. 23 wskazuje na szczególne środki ochrony osób pokrzywdzonych przestępstwem podczas postępowania karnego, w tym podczas postępowania przygotowawczego, jak i rozpoznawczego. W związku z tym, że przesłanki zastosowania wymienionych w art. 23 ust. 3 środków ochrony w postępowaniu rozpoznawczym zostały ściśle uregulowane w Kodeksie postępowania karnego, bądź też pozostają do uznania sądu w trakcie rozprawy, brak jest potrzeby ich opisu. W *Kwestionariuszu* opisano zatem te, które są możliwe do stosowania w postępowaniu przygotowawczym i pozostają fakultatywne, tj. do podjęcia decyzji o ich zastosowaniu przez funkcjonariusza Policji bądź prokuratora.

Takimi środkami ochrony, przewidzianymi w art. 23 ust. 2 Dyrektywy są m.in:

- przesłuchania pokrzywdzonych w zaprojektowanych lub przystosowanych do tego celu pomieszczeniach,
- przesłuchania przez te same osoby,
- przesłuchania niektórych grup pokrzywdzonych przez osoby tej samej płci co osoba pokrzywdzona.

a) Przesłuchanie w przyjaznym pokoju przesłuchań

W nowo projektowanych budynkach, będących siedzibą jednostek organizacyjnych Policji planuje się i tworzy pomieszczenia przeznaczone do przyjaznego przesłuchiwanie niektórych grup osób pokrzywdzonych. W dotychczasowych siedzibach jednostek organizacyjnych Policji wyodrębnia się takie pomieszczenia, głównie poprzez remonty, już od wielu lat. Na samym początku pomieszczenia te były głównie przeznaczone do przesłuchiwanie dzieci, pod nazwą „Niebieskie Pokoje”. Z czasem pomieszczenia te były wykorzystywane do przesłuchiwanie innych grup świadków, zwłaszcza w następstwie zmian legislacyjnych nakazujących przesłuchiwanie znacznej większości małoletnich i niektórych dorosłych pokrzywdzonych, przez sąd w trybie art. 185a-c kpk.

Docelowo każdy budynek zajmowany przez jednostkę organizacyjną Policji powinien mieć, jako standard, wydzielony pokój przyjaznego przesłuchania tych osób pokrzywdzonych, które mają szczególne potrzeby w zakresie ochrony.

W celu ustalenia takich pokrzywdzonych, w *Kwestionariuszu* zawarto cztery pytania, gdzie pozytywna odpowiedź choćby na jedno z nich powinna skutkować rozważeniem przesłuchania takiej osoby w przyjaznym pokoju przesłuchań.

Należy rozważyć przesłuchanie osoby pokrzywdzonej w przyjaznym pokoju przesłuchań, gdy:

- osoba pokrzywdzona pozostaje w stanie bezbronności z powodu wieku, niepełnosprawności, słabej znajomości języka polskiego, rodzaju, charakteru bądź okoliczności przestępstwa, innych czynników,
- przestępstwo wiązało się z użyciem przemocy, bądź groźbą jej użycia,
- miejsce przesłuchania ma negatywny wpływ na poczucie bezpieczeństwa osoby pokrzywdzonej,
- istnieje potrzeba ochrony prywatności osoby pokrzywdzonej ze względu na charakter czynu.

Poprzez określenie „**pozostawania w stanie bezbronności**”, należy rozumieć sytuację, w której osoba pokrzywdzona, czy to na skutek przestępstwa, czy też innych czynników, nie jest w stanie samodzielnie skutecznie podjąć działań zmierzających do zabezpieczenia jej interesów, w tym np. nie rozumie swojej sytuacji procesowej, nie jest w stanie samodzielnie wyrazić na coś zgodę, bądź sprzeciwić się czemuś, nie rozumie konsekwencji podjętych decyzji, etc.

Przestępstwo z użyciem przemocy to zbrodnia lub występki polegający najczęściej na fizycznym i bezpośrednim oddziaływaniu na ciało człowieka, ukierunkowanym na przełamanie lub uniemożliwienie oporu ze strony pokrzywdzonego. Są to te wszystkie przestępstwa, które w znamionach (opisie) czynu mają wskazany element przemocy albo też doszło do nich na skutek jej użycia, pomimo tego, że w znamionach brak jest wskazanej bezpośrednio tej przesłanki. Przykładem pierwszego czynu jest np. art. 280 § 1, który stanowi, że kto kradnie, używając przemocy wobec osoby lub grożąc natychmiastowym jej użyciem albo doprowadzając człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności podlega określonej karze. Przykładem drugiego ujęcia jest np. art. 157 § 2 kk, który stanowi, że kto powoduje naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwający nie dłużej niż 7 dni podlega stosowanej karze. Przestępstwo z groźbą użycia

przemocy to czyn z art. 190 kk, a także wszystkie te przestępstwa, które w znamionach ustawowych mają wskazaną przesłankę groźby bezprawnej.

Podczas rozmowy wstępnej funkcjonariusz Policji może zorientować się, że dotychczasowe **miejsce przesłuchania** (wieloosobowy pokój, głośne rozmowy, w tym telefoniczne, inne przesłuchania, ciągły ruch w pokoju, hałas) **może wpływać deprymująco na pokrzywdzonego, zakłócając jego poczucie bezpieczeństwa**. Może objawiać się to małomównością, gubieniem wątku, rozkojarzeniem, wycofaniem, etc. W takim przypadku należy rozważyć zmianę miejsca przesłuchania na dostosowane do tego pomieszczenie.

Niektóre **sprawy**, w szczególności o charakterze seksualnym, bądź **które wiążą się z ujawnieniem bardzo osobistych spraw z życia prywatnego** (np. odmienna orientacja seksualna, mniejszość etniczna, etc.), **wymagają szczególnej ochrony prywatności osoby pokrzywdzonej**. Osoba taka może mieć opory z ujawnieniem szczegółów okoliczności przestępstwa w obecności innych osób, zwłaszcza odmiennej płci. Zmiana miejsca przesłuchania będzie służyć zarówno ochronie jej prywatności, jak i uzyskaniem w toku przesłuchania pełnowartościowego materiału dowodowego.

Zasadą generalną powinno zaś być, że w przypadku dzieci do 15 roku życia przesłuchanie należy obowiązkowo przeprowadzić w przyjaznym pokoju przesłuchań. W takiej sytuacji w ogóle nie wypełnia się punktów I-IV dotyczących obszaru przesłuchania i należy przejść do następnej strony, tj. do obszaru dotyczącego ochrony pokrzywdzonego.

b) Przesłuchanie przez tę samą osobę

Podczas postępowania przygotowawczego może zdarzyć się, że osoba pokrzywdzona będzie przesłuchiwana kilkakrotnie (np. ujawnią się nowe okoliczności przestępstwa, dojdzie do kolejnych przestępczych zachowań sprawcy, osoba pokrzywdzona przypomni sobie dodatkowe okoliczności, etc.). W niektórych sprawach istotne jest, aby kolejne przesłuchania przeprowadzał ten sam funkcjonariusz Policji, z uwagi na cechy osobowe pokrzywdzonego bądź ochronę jego prywatności.

Ponowne przesłuchanie powinno być zatem przeprowadzone przez tę samą osobę, gdy:

- osobie pokrzywdzonej w zaistniałej sytuacji brakuje wsparcia ze strony innych osób,
- osoba pokrzywdzona ma trudności z nawiązaniem kontaktu z nowymi osobami,
- istnieje potrzeba ochrony prywatności osoby pokrzywdzonej ze względu na charakter czynu.

Mogą zdarzyć się sytuacje, gdy osobie pokrzywdzonej **brak jest wsparcia ze strony osób najbliższych**. Przykładem tego mogą być osoby pokrzywdzone przemocą w rodzinie, które nie mają wsparcia ze strony rodziców bądź innych krewnych (np. ze względu na odległość od miejsca zamieszkania), bądź pozostały same, np. na skutek przestępstwa. W takich przypadkach, zakładając możliwość kolejnego przesłuchania należy rozważyć dokonanie tej czynności przez tę samą osobę.

Dyrektywa w art. 3 nakłada obowiązek **pomocy pokrzywdzonym w rozumieniu i byciu rozumianym od momentu pierwszego kontaktu z właściwym organem**. Należy uwzględnić przy tym cechy osobowe pokrzywdzonego, w tym wszelkie rodzaje niepełnosprawności. **Przykładem cech osobowych może być trudność w nawiązywaniu kontaktu z nowymi osobami**. W razie ustalenia podczas pierwszego przesłuchania, że osoba pokrzywdzona ma tego rodzaju trudności, wyrażające się np. wycofaniem, postawą zamkniętą, małomównością, należy rozważyć zaznaczenie właściwego pola i przesłuchanie podczas ewentualnego kolejnego przesłuchania przez tę samą osobę.

Ponowne przesłuchanie przez tę samą osobę zabezpiecza potrzebę ochrony prywatności osoby pokrzywdzonej, zwłaszcza w sytuacji przestępstw dotyczących sfery seksualnej bądź dotyczących szczegółów z życia prywatnego pokrzywdzonego.

Wyjątkiem, który przewiduje Dyrektywa jest sytuacja, gdy ponowne przesłuchanie przez tę samą osobę jest sprzeczne z właściwym funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości. Chodzi tu o sytuacje, gdy konieczne jest przesłuchanie osoby pokrzywdzonej ponownie, jednakże na skutek różnych okoliczności, np. choroba, urlop macierzyński, przeniesienie do innej jednostki, odejście ze służby, itp., nie jest możliwe dokonanie tego przez tę samą osobę. W takich przypadkach Dyrektywa zakłada możliwość odstępstwa od przyjętego uprzednio w indywidualnej ocenie planu zastosowania tego środka ochrony.

c) Przesłuchanie przez osobę tej samej płci

Zgodnie z art. 23 ust. 3 lit. d Dyrektywy, **wszelkie przesłuchania osób pokrzywdzonych przemocą seksualną, przemocą na tle płciowym lub przemocą w rodzinie prowadzą funkcjonariusze Policji tej samej płci co osoba pokrzywdzona**. Przepis ten wskazuje bezpośrednio, że wymóg ten nie dotyczy sytuacji, gdy pokrzywdzonego przesłuchuje prokurator bądź sędzia.

Chodzi tu o następujące przestępstwa określone w Kodeksie karnym:

- przemoc seksualna lub wykorzystywanie seksualne, przemoc na tle płciowym: (art. 197 § 1-3 kk, art. 198 kk, art. 199 kk, art. 200 § 1 i 2 kk, art. 201 kk, art. 202 § 1-4b kk, art. 203 kk, art. 204 kk);
- przemoc w rodzinie: (art. 148 § 1-4 kk, art. 156 § 1-3 kk, art. 157 § 1 kk, art. 189 kk, art. 190 kk, art. 190a, art. 191 kk, art. 191a kk, art. 197 § 1-3 kk, art. 198 kk, art. 199 kk, art. 200 § 1 i 2 kk, art. 201 kk, art. 202 § 1-4b kk, art. 203 kk, art. 207 kk, art. 208 kk - jeżeli dotyczą osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 kk).

Dyrektywa wskazuje na **trzy okoliczności dające możliwość odstąpienia** od przesłuchania pokrzywdzonego przez osobę tej samej płci.

Pierwsza to taka, że **pokrzywdzony nie wyrazi takiego życzenia**, a zatem wskazane jest uzyskanie od osoby pokrzywdzonej informacji w tej mierze.

Druga to taka, że konieczność ewentualnego przesłuchania przez osobę tej samej płci stanowiłoby **uszczerbek dla przebiegu postępowania**. Taka sytuacja może mieć miejsce np. wtedy, gdy istnieje pilna potrzeba przesłuchania pokrzywdzonego, a zwłoka mogłaby prowadzić do wyrządzenia mu krzywdy, uniemożliwienia zgromadzenia materiału dowodowego (np. pokrzywdzony jest w stanie krytycznym) lub ukrycia się sprawcy przestępstwa.

Trzecia sytuacja dotyczy **ograniczeń operacyjnych lub praktycznych**, a zatem, gdy od razu jest wiadomo, że dana jednostka organizacyjna Policji nie będzie w najbliższej przyszłości dysponowała odpowiednią kadrą funkcjonariuszy danej płci. Każda z tych opcji została wymieniona w *Kwestionariuszu*, do możliwego odznaczenia.

d) Przesłuchanie osób od 15 do 18 roku życia

Zgodnie z art. 185a § 4 kpk, w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określone w rozdziałach XXIII, XXV i XXVI Kodeksu karnego małoletniego pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat, przesłuchuje się w warunkach określonych w § 1-3 tego przepisu (tylko raz, przez sędziego, z udziałem biegłego psychologa, w przyjaznym pokoju przesłuchań), gdy zachodzi **uzasadniona obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wyrzucić negatywny wpływ na jego stan psychiczny**.

W razie ujawnienia pokrzywdzonego w wieku od 15 do 18 lat, przystępując do przeprowadzenia indywidualnej oceny jego potrzeb, należy rozpocząć ją od ustalenia, czy przesłuchiwanie pokrzywdzonego w zwykłych warunkach (jak dorosłego, w jednostce organizacyjnej Policji bądź w prokuraturze), nie wyrzuci negatywnego wpływu na jego stan psychiczny. Dopiero w razie ustalenia, że obawa taka nie jest uzasadniona, można dokonywać ustaleń opisanych w punktach I-III *Kwestionariusza*.

Jeżeli zatem organ postępowania przygotowawczego stwierdzi lub ustali (np. poprzez samodzielną obserwację, opinię biegłego psychologa bądź uzyskanie informacji z innych źródeł o cechach osobowych bądź właściwościach psychicznych pokrzywdzonego), że obawa negatywnego wpływu przesłuchania pokrzywdzonego w innych warunkach aniżeli „przyjazne” jest uzasadniona, powinien skierować wniosek do sądu o przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a § 1 i 2 kpk. Powyższe ustalenia można poczynić także poprzez stwierdzone w poprzednich częściach *Kwestionariusza* obserwacje, zaznaczone w pkt. I-III.

Przed przekazaniem do sądu wniosku o przesłuchanie pokrzywdzonego w trybie art. 185a § 1 kpk, **organ postępowania przygotowawczego powinien powołać biegłego psychologa**, który oceni stan emocjonalny pokrzywdzonego (świadka) i stwierdzi, czy świadek może w ogóle być przesłuchany, z punktu widzenia jego wieku, rozwoju intelektualnego i możliwości udziału w czynności procesowej.

Zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego w sprawie I KZP 10/1058, w sprawach, w których jedno z rodziców jest oskarżonym w postępowaniu karnym, w tym także w postępowaniu z oskarżenia prywatnego, drugi z rodziców małoletniego nie może, działając w charakterze przedstawiciela

ustawowego, wykonywać praw tego małoletniego jako pokrzywdzonego. W tego typu przypadkach **należy działać niezwłocznie i od razu występować z odpowiednim wnioskiem do sądu rodzinnego w przedmiocie ustanowienia odpowiedniego reprezentanta dla dziecka w trybie art. 99 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹³ w związku z art. 51 § 2 kpk.** W związku z wejściem w życie nowego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości *Regulamin urzędowania sądów powszechnych*¹⁴ przepis § 123 stanowi jedynie, że sąd może zwrócić się do odpowiednich organów (tu: Policji lub prokuratury) o wskazanie kandydata na kuratora. W tego typu sprawach, należy zatem odstępować od wskazywania jednego z członków rodziny, na rzecz przedstawiania sądowi rodzinnemu **profesjonalnego pełnomocnika (adwokata lub radcę prawnego)**, który w sposób realny będzie bronił jego interesów w trakcie postępowania.

5) Ochrona pokrzywdzonego

W celu ustalenia szczególnych potrzeb pokrzywdzonych w zakresie ochrony, w tym ochrony fizycznej, w *Kwestionariuszu* wskazano na najistotniejsze z tego punktu widzenia **okoliczności dotyczące zarówno osoby pokrzywdzonej** (jej obaw, lęków, stosunku bliskości ze sprawcą, poprzednich zachowań sprawcy, zamieszkiwania ze sprawcą, uzależnienia ekonomicznego, znajomości przez niego jej miejsca zamieszkania), **jak i samego sprawcy** (jego motywacji, uprzedniej karalności, używania środków odurzających, zaburzeń psychicznych i dostępu do broni). Przy okolicznościach dotyczących sprawcy dodano dodatkowo pole „b/d” (brak danych), albowiem pokrzywdzony może nie mieć wiedzy na dany temat.

Ustalenie tych okoliczności wskazuje na istnienie potrzeby ze strony pokrzywdzonego na objęcie go szczególną ochroną.

Zaznaczenie któregośkolwiek z pól przy określeniu „Tak”, powinno skłonić organ postępowania przygotowawczego do rozważenia podjęcia właściwych działań ochronnych lub pomocowych wobec osoby pokrzywdzonej (zaznaczenia właściwych działań do podjęcia wskazanych w ostatniej części *Kwestionariusza*).

6) Działania do podjęcia

W przypadku zdiagnozowania szczególnych potrzeb osoby pokrzywdzonej w zakresie ochrony, należy podjąć działania zmierzające do zapewnienia jej bezpieczeństwa oraz odpowiedniej pomocy.

Część możliwych form zapewnienia bezpieczeństwa, a także niektórych form pomocy, których może wymagać osoba pokrzywdzona, leży poza zakresem kompetencji (możliwościami prawnymi i faktycznymi) organów postępowania przygotowawczego.

W takich przypadkach istnieje konieczność współpracy z innymi podmiotami, w celu skierowania osoby pokrzywdzonej do konkretnych osób w danym podmiocie, czy też instytucji, w celu zapewnienia odpowiedniej pomocy.

Poniżej przedstawiono po kolei poszczególne możliwe do podjęcia działania wskazane w *Kwestionariuszu*. Należy dodać, że są to działania przykładowe, które nie wyczerpują możliwych form aktywności, o czym niżej.

a) Poinformowanie osoby pokrzywdzonej o możliwości udzielenia pomocy psychologicznej.

Podczas rozmowy z pokrzywdzonym może okazać się, że znajduje się on w złym stanie psychicznym. Mogą o tym świadczyć zarówno treść odpowiedzi, jak i sposób ich udzielania oraz zachowania pokrzywdzonego w czasie rozmowy. W takim przypadku **należy podjąć działania wynikające z art. 10 ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka.**

Zgodnie z tym przepisem należy poinformować pokrzywdzonego o możliwości uzyskania pomocy psychologicznej świadczonej przez podmioty, które otrzymały na ten cel dotację z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej lub inne podmioty świadczące pomoc psychologiczną, wraz ze wskazaniem listy tych podmiotów i określeniem sposobu kontaktu.

¹³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (tj. Dz. U. Nr z 2015 roku, poz. 583).

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 2015 roku *Regulamin urzędowania sądów powszechnych* (Dz. U. z 2015 roku, poz. 925).

b) Wezwanie właściwego podmiotu do udzielenia pomocy psychologicznej.

Na wniosek pokrzywdzonego (o czym należy pouczyć) **organ postępowania wzywa podmiot, który otrzymał dotację z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, do udzielenia pomocy psychologicznej w terminie 14 dni od dnia wezwania.** Forma wezwania powinna być pisemna, albowiem w razie odmowy udzielenia takiej pomocy przez podmiot, będzie w aktach sprawy (kontrolnych) dowód na czynność wezwania. Informację o odmowie należy przekazać koordynatorowi do spraw ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, a ten z kolei przekaze taką informację Ministrowi Sprawiedliwości. Tym niemniej, aby przyspieszyć (w razie potrzeby) czas udzielenia pomocy psychologicznej, należy równoległe poinformować ten podmiot telefonicznie o konieczności udzielenia pomocy konkretnemu pokrzywdzonemu. Lista tych podmiotów została przekazana do wszystkich jednostek organizacyjnych Policji¹⁵.

Obok w/w form pomocy dla osób pokrzywdzonych przestępstwem funkcjonuje **system interwencji kryzysowej**. Zgodnie z ustawą *o pomocy społecznej*¹⁶ samorząd powiatowy jest odpowiedzialny za prowadzenie działań związanych z interwencją kryzysową oraz specjalistycznego poradnictwa.

Zgodnie z art. 47 ust. 1 ustawy *o pomocy społecznej*, interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. **Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód.** W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb - poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych - schronienia do 3 miesięcy.

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest zgodnie z art. 46 ustawy *o pomocy społecznej*, świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. **Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii.**

Wojewoda ma obowiązek prowadzenia rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa, który jest ogłaszany corocznie, do dnia 30 czerwca, w wojewódzkim dzienniku urzędowym oraz publikuje na przedmiotowej stronie internetowej. Lista zawierająca linki do właściwych stron internetowych wszystkich urzędów wojewódzkich, zawierających ogłoszone rejestry, znajduje się na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości¹⁷.

c) Objęcie dzieci opieką pedagogiczną

W sytuacji, gdy dzieci są bezpośrednimi pokrzywdzonymi przestępstwem, bądź też ich osoby najbliższe są pokrzywdzonymi, należy zawsze rozważyć objęcie dzieci opieką psychologiczną, a w miarę potrzeby także i pedagogiczną. Niezbędna będzie w tym przypadku współpraca z podmiotami specjalizującymi się w udzielaniu pomocy dzieciom, bądź też, w razie braku, podmioty, o których była mowa w pkt. a). Dziecko będzie najczęściej reprezentował przedstawiciel, którego trzeba pouczyć o możliwości złożenia wniosku z art. 10 ust. 2 ustawy *o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka*. Niezbędny jest także kontakt z dyrektorem właściwej placówki oświatowej, do której dziecko uczęszcza, w celu udzielenia opieki pedagogicznej, w razie potrzeby.

W każdej sytuacji, gdy w ocenie organu postępowania zajdzie konieczność ingerencji w zakresie sprawowania władzy rodzicielskiej, bądź też innych nieprawidłowościach w funkcjonowaniu rodziny, konieczne będzie poinformowanie właściwego sądu opiekuńczego.

¹⁵ Aktualna lista podmiotów znajduje się także na stronie internetowej: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/pokrzywdzeni-przestepstwem/pomoc-ofiarom-przestepstw-i-czlonkom-ich-rodzin--lista-podmiotow-i-organizacji/>.

¹⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku *o pomocy społecznej* (tj. Dz.U. z 2015 roku, poz. 163 z późn. zm.).

¹⁷ <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/pokrzywdzeni-przestepstwem/pomoc-ofiarom-przestepstw-i-czlonkom-ich-rodzin--lista-podmiotow-i-organizacji/>.

d) Zapewnienie bezpiecznego miejsca schronienia

Na terenie całego kraju dostępnych jest wiele miejsc schronienia dla osób, które znalazły się w nagłej potrzebie, wywołanej zdarzeniem losowym, czy też przestępstwem. Są to jednostki organizacyjne pomocy społecznej, takie jak: **ośrodki interwencji kryzysowej, ośrodki pomocy społecznej, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży**. W ramach interwencji kryzysowej, o czym wspomniano powyżej, ośrodki interwencji kryzysowej (prowadzone przez powiat), w sytuacjach uzasadnionych mogą udzielić schronienia do 3 miesięcy. Zdarza się, że z miejsc tych korzystają pokrzywdzeni handlem ludźmi. Należy wspomnieć także o **specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie** (35 na terenie całego kraju), które zapewniają schronienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie oraz dzieciom pozostającym pod ich opieką, bez skierowania i bez względu na dochód, przez okres do trzech miesięcy z możliwością przedłużenia w przypadkach uzasadnionych sytuacją takiej osoby¹⁸.

Najkorzystniej jest skontaktować się z właściwym urzędem gminy i uzyskać informacje na temat jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, bądź też innych podmiotów, zapewniających miejsca schronienia.

e) Poinformowanie o możliwości uzyskania pomocy finansowej (zasiłek socjalny lub Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym i Pomocy Postpenitencjarnej)

Osobie pokrzywdzonej przestępstwem, która tego wymaga, należy udzielić podstawowych informacji dotyczących możliwości uzyskania świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej i skierować do właściwego ośrodka pomocy społecznej ze względu na miejsce zamieszkania, w celu uzyskania pełnej informacji o ewentualnych przysługujących świadczeniach pieniężnych z pomocy społecznej¹⁹.

Nadto, osobie takiej należy udzielić podstawowych informacji dotyczących możliwości uzyskania pomocy finansowej z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej.

Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej jest państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości. Przychodami Funduszu są m.in. orzeczone przez sądy nawiązki i świadczenia pieniężne, a środki są przeznaczone na pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz członkom ich rodzin, zwłaszcza pomoc medyczną, psychologiczną, rehabilitacyjną, prawną oraz materialną.

Pomoc materialna, pod pewnymi, określonymi warunkami²⁰ może polegać m.in. na:

- pokrywaniu kosztów świadczeń zdrowotnych, wyrobów medycznych,
- pokrywaniu kosztów związanych z edukacją ogólnokształcącą i zawodową,
- pokrywaniu kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielania schronienia,
- finansowaniu okresowych dopłat do bieżących zobowiązań czynszowych,
- finansowaniu przejazdów środkami komunikacji publicznej lub pokrywanie kosztów transportu związanych z uzyskiwaniem świadczeń,
- pokrywaniu kosztów żywności lub bonów żywnościowych,
- pokrywaniu kosztów zakupu odzieży, bielizny, obuwia, środków czystości i higieny osobistej.

Lista podmiotów świadczących pomoc z Funduszu, jest udostępniona na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości²¹.

f) Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty”

Mając na względzie wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 1 kwietnia 2014 roku *dotyczące zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, podczas przesłuchania pokrzywdzonego przemocą w rodzinie należy ustalić, czy była wszczęta procedura „Niebieskie Karty”, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów w sprawie

¹⁸ Aktualna lista specjalistycznych ośrodków wsparcia znajduje się na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/osoby-dotkniete-przemoca-w-rodzinie/placowki-swiadczone-pomoc/>.

¹⁹ Zgodnie z art. 36 ustawy o pomocy społecznej świadczeniami pieniężnymi z pomocy społecznej są m.in.: zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy, zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie.

²⁰ Zob. w szczególności § 25 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 lutego 2014 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej (Dz. U. poz. 189).

²¹ <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/pokrzywdzeni-przestepstwem/pomoc-ofiarom-przestepstw-i-czlonkom-ich-rodzin--lista-podmiotow-i-organizacji/>.

procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”²². **W przypadku gdy procedura taka była prowadzona, należy uzyskać dokumentację tych działań.** W sytuacji, gdy taka procedura nie została wszczęta, prokurator, przekazując dokumentację Policji, w celu dalszego prowadzenia dochodzenia, powinien polecić i wypełnienie przez funkcjonariuszy formularza „Niebieska Karta - A”.

W razie przyjmowania zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa przez funkcjonariusza Policji, **powinien on wypełnić formularz „Niebieska Karta - A”.** W przypadku ustalenia, że w danej rodzinie jest prowadzona procedura „Niebieskie Karty”, **powinien on wystąpić do Przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego o przekazanie dokumentacji, w celu dołączenia do akt sprawy.**

g) Wystąpienie o objęcie ochroną zgodnie z ustawą o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka

Kwestionariusz służy także do ustalenia okoliczności niezbędnych do ewentualnego wystąpienia z wnioskiem o udzielenie środków ochrony i pomocy do właściwego komendanta Policji, zgodnie z art. 12 ust. 2 ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka. W zależności od rodzaju środka ochrony i pomocy, konieczne jest dokonanie oceny stopnia zagrożenia dla życia lub zdrowia pokrzywdzonego. Bierze się przy tym pod uwagę właściwości i warunki (cechy) osobiste, związek ze sprawcą, rodzaj, sposób i okoliczności popełnienia czynu oraz motywację sprawcy. Wszystkie te elementy znajdują się w *Kwestionariuszu* i powinny być wzięte pod uwagę przy ewentualnym wystąpieniu z wnioskiem o udzielenie środków ochrony i pomocy.

h) Wystąpienie do prokuratury z wnioskiem o zastosowanie właściwego środka zapobiegawczego

Dyrektywa wskazuje w punkcie 52 części wstępnej, że należy udostępnić środki chroniące bezpieczeństwo i godność ofiar oraz członków ich rodzin przed wtórną lub ponowną wiktyimizacją, zastraszaniem oraz odwetem, takie jak środki tymczasowe, nakazy ochrony bądź sądowe zakazy lub nakazy powstrzymywania się od określonych czynności.

Określone w Kodeksie postępowania karnego środki zapobiegawcze, zgodnie z art. 249 § 1 kpk, mają na celu zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, a wyjątkowo także zapobiegnięcie popełnieniu przez sprawcę nowego, ciężkiego przestępstwa.

W razie stwierdzenia zatem zagrożenia życia lub zdrowia pokrzywdzonego ze strony sprawcy, ustalonego w wyniku dokonania indywidualnej oceny, należy podjąć kroki zmierzające do zastosowania właściwego środka zapobiegawczego. **W Kwestionariuszu wskazano środki najczęściej stosowane, tym niemniej, w razie potrzeby należy wystąpić o** (bądź zastosować, w przypadku prokuratora) **środek właściwy.** Wobec podejrzanego można stosować jednocześnie kilka środków zapobiegawczych, np. poprzez zastosowanie dozoru Policji wraz z obowiązkiem stawiennictwa trzy razy w tygodniu w jednostce Policji (poniedziałek, środa i piątek), zakazem kontaktowania się w jakikolwiek sposób z pokrzywdzoną i zakazem zbliżania do niej na odległość 150 metrów.

i) Skierowanie sprawy do mediacji

Zgodnie z art. 23a § 1 kpk, w postępowaniu przygotowawczym prokurator lub inny organ prowadzący to postępowanie, może z inicjatywy lub za zgodą oskarżonego i pokrzywdzonego skierować sprawę do instytucji lub osoby do tego uprawnionej w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego między pokrzywdzonym i oskarżonym. Tego typu rozwiązanie jest niezwykle korzystne dla obu stron i umożliwia ustalenie między pokrzywdzonym a sprawcą form rekompensaty, zadośćuczynienia oraz daje duże szanse na zapobieżeniu ponownego popełnienia przestępstwa przez sprawcę. Wyjątkiem są sprawy dotyczące przemocy w rodzinie. Zgodnie ze wspomnianymi już uprzednio Wytycznymi Prokuratora Generalnego, **w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie decyzje o skierowaniu sprawy do postępowania mediacyjnego należy podejmować ze szczególną starannością** (por. pkt 23 Wytycznych), z uwagi na brak równowagi stron.

²² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. Nr 209, poz.1245).

j) Inne (jakie?).....

W *Kwestionariuszu* pozostawiono miejsce na wpisanie planowanych innych działań, aniżeli wskazane powyżej, które byłyby konieczne, w celu ochrony pokrzywdzonego przed wtórną i ponowną wiktyimizacją, zastraszaniem oraz przed odwetem ze strony sprawcy. Wchodzą tu w grę działania zmierzające do powiadomienia (złożenia wniosków) do innych organów, instytucji bądź podmiotów, w tym np. sądu rodzinnego, urzędu, instytucji pozarządowej, etc. W zależności od możliwości lokalnych, zwłaszcza działań samorządów terytorialnych, może okazać się, że istnieją dodatkowe możliwości pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem, które należy wykorzystać.

7) Aktualizacja oceny potrzeb osoby pokrzywdzonej

Podczas postępowania przygotowawczego mogą zajść znaczące zmiany w sytuacji pokrzywdzonego, np. pogorszyć się jego stan zdrowia, zmienić się postawa sprawcy, dojść do zdarzeń losowych, etc., które będą skutkować zmianą potrzeb osoby pokrzywdzonej w zakresie ochrony. W takich przypadkach **należy dokonać aktualizacji potrzeb pokrzywdzonego i dobrać do tego właściwe działania zapobiegawcze**. *Kwestionariusz* zawiera na końcu miejsce do opisanie zmian okoliczności. Planowane działania można uzupełnić poprzez zaznaczenie w *Kwestionariuszu*, w obszarze: „Działania do podjęcia” właściwych środków ochronnych lub pomocowych. Istotne jest wstawienie daty, aby określić moment ustalenia nowych okoliczności i podjęcia działań.

VI. Obieg dokumentu

Wypełniony *Kwestionariusz* **powinien być przechowywany w aktach głównych organu prowadzącego postępowanie, jednakże w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z nim przez osoby nieuprawnione.**

W praktyce należy przechowywać ten dokument w odrębnym załączniku do akt sprawy (np. w kopercie), do wiadomości organu prowadzącego postępowanie oraz do wiadomości prokuratora, jeżeli nie prowadzi on postępowania. **Na czas zapoznania się stron z aktami sprawy, *Kwestionariusz* należy przechowywać w miejscu niedostępnym dla osób postronnych.** Zapoznanie się z indywidualną oceną potrzeb osoby pokrzywdzonej przestępstwem ma istotne znaczenia dla organu postępowania, podejmującego decyzje w zakresie środków ochrony. Dlatego istotne jest, aby organ ten (prokurator, sąd) dysponował *Kwestionariuszem* i mógł na podstawie jego analizy podejmować działania zmierzające do ochrony pokrzywdzonego przed wtórną lub ponowną wiktyimizacją, zastraszaniem oraz odwetem ze strony sprawcy.

Należy wskazać, że *Kwestionariusz* może zawierać dane wrażliwe pokrzywdzonego. Wobec powyższego, wypełniony *Kwestionariusz* należy dołączyć do listy ujawnionych osób pokrzywdzonych, o której mowa w art. 333 § 3 kpk, która zostanie przekazana do sądu wraz z aktem oskarżenia. Działanie takie ma na celu uniemożliwienie zapoznania się z nim osobom nieuprawnionym.

VII. Podsumowanie

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej *ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw*, a wraz z nią nowe regulacje procedury karnej zmieniają dotychczasowe podejście do osoby pokrzywdzonej. Wprowadzają nowy standard traktowania pokrzywdzonego, zmierzający do zapewnienia mu środków ochrony zarówno przed sprawcą przestępstwa, jak i przed niewłaściwym traktowaniem podczas postępowania karnego.

Jednym z kluczowych zapisów Dyrektywy jest konieczność dokonania indywidualnej oceny służącej ustaleniu szczególnych potrzeb osób pokrzywdzonych w zakresie ochrony.

Podstawowym celem opracowanego *Kwestionariusza* jest umożliwienie organom postępowania przygotowawczego dokonanie takiej oceny i pomoc w ustaleniu jakie środki ochrony i pomocy należy w danym przypadku zastosować.

Dotychczas osoba pokrzywdzona traktowana była niemal wyłącznie jako podmiot inicjujący postępowanie oraz jako osobowe źródło dowodowe. Celem zasadniczym było dobro postępowania i temu podporządkowywano resztę działań. Nie dokonywano zwykle formalnej oceny potrzeb pokrzywdzonego w zakresie np. zapewnienia bezpieczeństwa, choć stosowanie izolacyjnych środków zapobiegawczych, zwłaszcza przy przestępstwach dotyczących przemocy w rodzinie bądź przestępstw

seksualnych, podyktowane było często obawą zagrożenia życia lub zdrowia osoby pokrzywdzonej. Dochodziło także do współpracy Policji z innymi podmiotami, samorządowymi, a niekiedy pozarządowymi, w celu udzielenia pomocy pokrzywdzonym.

Wszystkie te działania nie opierały się jednak na przeprowadzeniu z pokrzywdzonym ustaleń, zapytaniu go o zdanie, uwzględnieniu jego obaw i jego spojrzeniu na sytuację, a jedynie na intuicyjnych działaniach, bez oparcia w jakimkolwiek planie działań.

Kwestionariusz ma za zadanie pomóc w dokonaniu właściwych ustaleń, niezbędnych do zastosowania dopasowanych i skoordynowanych działań, zmierzających do ochrony i pomocy samemu pokrzywdzonemu.

Celem podstawowym Dyrektywy jest przywrócenie podmiotowości i godności osobom pokrzywdzonym, zapewnienie, by otrzymały odpowiednie informacje, wsparcie i ochronę. Przedmiotowy *Kwestionariusz* wypełnia ten cel i powinien stać się użytecznym narzędziem w codziennej pracy z osobami pokrzywdzonymi przestępstwem.

Komentarz został opracowany na użytek pilotażu stosowania Kwestionariusza indywidualnej oceny szczególnych potrzeb osoby pokrzywdzonej w zakresie ochrony. Dzięki współpracy Ministerstwa Sprawiedliwości, Prokuratury Generalnej oraz Komendy Głównej Policji, pilotaż został przeprowadzony w okresie od 15 sierpnia do 30 września 2015 roku w wybranych jednostkach organizacyjnych Policji (34) oraz w odpowiadających zakresem właściwości miejscowej jednostkach organizacyjnych prokuratury (43).

Wyniki pilotażu posłużyły wprowadzeniu zmian lub poprawek w Kwestionariuszu, jak i w niniejszym komentarzu. Gotowe narzędzia do stosowania zostało przekazane Prokuraturze Generalnej oraz Komendzie Głównej Policji do wykorzystania.

Informacje dotyczące podmiotów świadczących pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem, w tym przemocą w rodzinie są dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości:

- <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/pokrzywdzeni-przestepstwem/pomoc-ofiarom-przestepstw-i-czlonkom-ich-rodzin--lista-podmiotow-i-organizacji/>;
- <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie/osoby-dotkniete-przemoca-w-rodzinie/placowki-swiadczone-pomoc/>.

Kwestionariusz wraz z niniejszym komentarzem jest dostępny w wersji elektronicznej na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości:

- <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/pokrzywdzeni-przestepstwem/>.